

Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį

PRATYBŲ SAŠIUVINIS MOKSLEIVIAMS

UDK 719(474.5)(076.1)
Pa464
ISBN 978-9955-9994-2-3

Pratybų sąsiuvinis moksleiviams “Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį” parengtas ir išleistas įgyvendinant 2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Sudarė: Marijona Mieliauskienė

Išleido: VšĮ Saviugdos centras

Fotografijos: iš Rokiškio krašto muziejaus fondų

Viršelio fotografija: Ligitas Keraitis

Edukacinės programos „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“ parengimą paskatino muziejaus ekspozicijoje esanti penktos valandos arbatos gėrimo ceremonijai skirta suknelė. Kalbant apie ją ir apie Rokiškio grafų gyvenimą daugelio mokinių akyse matau nuostabą ir klausimą, kuris kartais ištariamasis, o kartais lieka nebylus. „Kodėl penktos valandos arbatos suknelė?“. Iš tikrųjų koks gyvenimas slepiasi už rūmų sienų, ką reiškia būti grafaite ar grafu, penktą valandą gerti arbatą? O ką daugiau veikdavo grafai, ar jie vien tik pramogavo? Daugybė klausimų. Rasti atsakymą į juos tik perbėgus muziejaus ekspozicijas nelengva. O žinoti apie žmones, kurie paliko mums rūmus, parkus, knygas, paveikslus, mokslinius veikalus – privalu.

Kad geriau pažintumėt Rokiškio rajono dvarų praeitį, buvusius palivarkus, daugiau sužinotumėt apie čia gyvenusius žymiausius Tyzenhauzų giminės atstovus, apie jų nuveiktus darbus, Jums paruoštos 3 edukacinės programos:

1. „Svečiuose pas grafus“,
2. „Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai...“,
3. „Rokiškio grafystė. Kas tai?“.

Kad būtų smagiau gilintis į praeitį, Jums padės šis pratybų sąsiuvinis. O dar smagiau, kai su praeitimi supažindina žmogus, gyvenęs toje epochoje, todėl po praeitį Jus vedžios garsiausia Tyzenhauzų giminės moteris – gražuolė, rašytoja Sofija Tyzenhauzaitė Šuazel – Gufje (Sofia Choiseul-Gouffier) (1790-1878).

Sofija Tyzenhauzaitė? (1790- 1878)
Dailininkas F. Vinterhalteris (1805-1873)
Popierius, litografija. 57x42 cm

Didžiai gerbiami mokiniai, susipažinkime. Esu Sofija Tyzenhauzaitė. Gimiau 1790 m. Želudoko dvare. Mano tėvas – Ignotas Tyzenhauzas, motina – Mariana Pšezdzieckytė – Tyzenhauzienė. Kadangi mano tėvų vedybinis gyvenimas nebuvo sėkmingas, mane augino giminaičiai Konstancija ir Juozapas Morikoniai.

Ignotas Tyzenhauzas
(1760-1822)

Mariana Pšezdzieckytė - Tyzenhauzienė
(1763-1843)

Konstantinas Tyzenhauzas
(1786-1853)

Adolfas Rudolfas Tyzenhauzas
(1790?-1830)

Turėjau vyresnę seserį Aleksandrą ir du brolius – Konstantiną ir Adolfą Rudolfą. Mokyklos aš nelankiau, mane mokė namie. Piešimo mokė garsus dailininkas Jonas Rustemas. 1812 m. prieš Velykas su pusseserėmis viešėjau Taujėnų dvare. Į jį atvyko Rusijos caras Aleksandras I. Mes susipažinome, jis man padarė didžiulį išpūdį. Tais pačiais metais susipažinau ir su Prancūzijos imperatoriumi Napoleonu I, kuris pradėjo karą prieš Rusiją. Su Aleksandru I draugavau iki pat jo mirties. Apie karą ir apie šiuos garsius žmones vėliau parašiau prisiminimų knygą „Reminiscencijos“. Jeigu jums įdomu, siūlau paskaityti¹.

1818 m. Rokiškio bažnytėlėje susituokiau su grafu Oktavijumi Šuazeliu – Gufje. Susilaukiau sūnaus, kuriam davėme Aleksandro vardą. Jį krikštijo caras Aleksandras I.

Rokiškio dvaro rūmai. XIX a.
Fotografavo mano sūnus Aleksandras Šuazelis Gufjė

¹T y z e n h a u z a i t ė S . Reminiscencijos: apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleoną I. – Vilnius: Žemaičių kultūros draugijos informacinis kultūros centras, 2004.

Jau nuo vaikystės jaučiau polinkį rašyti. Ištekėjusi ėmiausi šios kūrybos. Parašiau romanus, kurie yra paremti tikrais istoriniais faktais. Rašiau prancūzų kalba. Štai mano kūriniai:

- „Lenkai Sant Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ (1818 m.)
- „Barbora Radvilaitė“ (1820 m.)
- „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos prijungimas prie Lenkijos“ (1824 m.)
- „Politikos nykštukas“ (1827 m.)
- „Halina Oginskytė, arba švedai Lenkijoje“ (1831 m.)
- „Reminiscencijos. Apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleoną“ (1862 m.)
- „Grafų Komorovskių Gertrūda, grafiene Feliksa Potocka: istorijos įvykiai“ (1875 m.)
- „Litanijos“ (1878 m.)
- „Berryer: intymūs atsiminimai“ (1881 m.)
- „Senieji turtuoliai, kilnieji fermeriai“ (1886 m.)
- „Etiudai ir pasakojimai apie Alfredą Musset“ (1891 m.)

Sofijos Tyzenhauzaitės knygos, saugomos Rokiškio krašto muziejuje

Štai tiek trumpai apie save papasakojau, o dabar keliausime po praeitį ir aš Jums pateiksiu užduotis.

Edukacinė programa „Svečiuose pas grafus“

1 užduotis

Ką reiškia šios raidės ir skaičiai, esantys ant Rokiškio dvaro centrinių rūmų sienos?

2 užduotis

Sudarykite savo giminės medį. Iki kurios kartos galite atsekti savo protėvius? Kur reikia kreiptis norint sužinoti daugiau?

3 užduotis

Kur yra šie dvarai?

1.

2.

3.

4.

Edukacinė programa „Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai...“

Mano tėvas Ignotas Tyzenhauzas (1760-1822) statydamas rūmus Rokiškyje įveisė prie jų parką. Jo planavimas yra spindulinis – visos alėjos išdėstytos vėduoklės principu. Taip galima apžvelgti labai plačias aplinkos perspektyvas. Vėliau parku labai rūpinosi mano brolis Konstantinas (1786-1853). Jis Vilniaus universitete studijavo gamtos mokslus. Rokiškio dvaro parke jis įsteigė gamtos tyrimų laboratoriją, pastatė oranžeriją ir šiltnamius. Parke daugiausia augo vietiniai medžiai: paprastieji klevai, uosiai, mažalapės liepos, ąžuolai, guobos, baltieji gluosniai. Buvo 10 rūšių ir formų introdukuotų augalų: sidabriniai klevai, kanadinės tuopos, baltojo gluosnio svyruoklinė forma, didžialapės liepos, pilkieji riešutmedžiai, sibiriniai maumedžiai.

Taip atrodė Rokiškio dvaro parkas XIX a. pabaigoje

Rokiškio dvaro parkas XX a. pradžioje

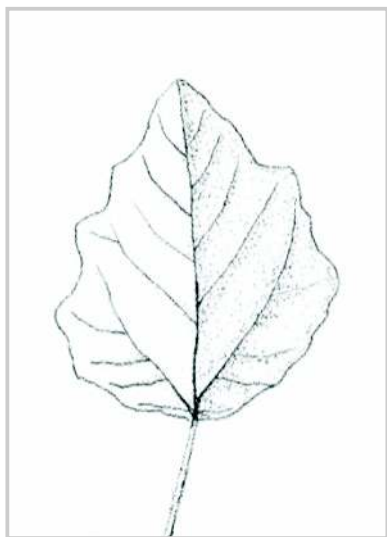

Šio gluosnio jūs jau nepamatysite dvaro parke.
Jame mėgo karstyti mano giminaičių vaikai. XX a. 3 deš.

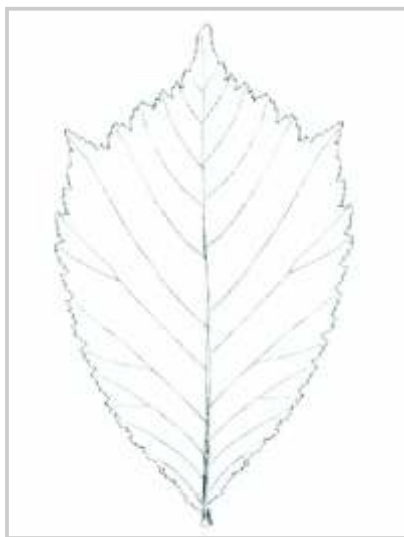

5 užduotis

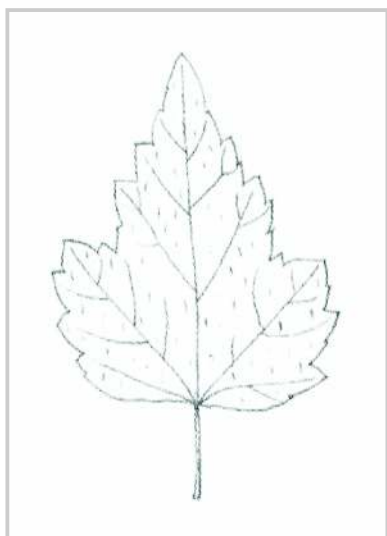
Kokių augalų lapai?

1.

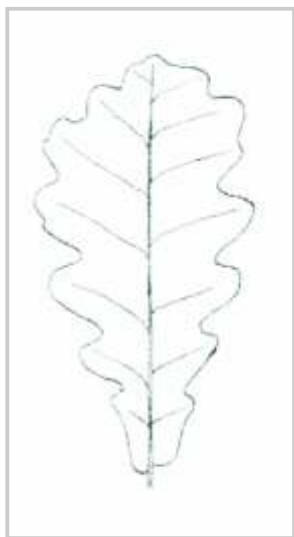
2.

3.

4.

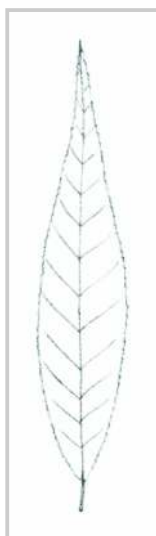
5.

6.

7.

8.

6 užduotis

Atpažinkite Konstantino Tyzenhauzo nupieštus paukščius.

Konstantino Tyzenhauzo piešinys.
Iš nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondų

1.	9.Kukutis	17.
2.Tetervinas	10.	18. Juodgalvis kiras
3.Baltasis tetervinas	11.	19.
4.Kryžiasnapis	12.Juodoji meleta	20-21. Tilvikiniai
5. Juodgalvė sniegena	13.Žalioji meleta	23. Juodakaklis naras
6.Amalinis strazdas	14.	24.
7.	15. Dagilis	25.
8.Riešutinė	16. Devynbalsė	

Labiausiai Konstantinas mėgo paukščius. Universitete jis išmoko preparuoti ir daryti iškamšas. Brolis daug keliaudavo, bendravo su kitų šalių ornitologais. Pastovių dvare (Baltarusija) įrengė vieną didžiausių Europoje ornitologijos kabinetų, kuriame buvo galima apžiūrėti per 3000 paukščių iškamšų ir jų kiaušinių. To dar buvo maža broliui. Jis akvarele nupiešė kiekvieną paukštį, sugalvojo svetimų šalių paukščiams pavadinimus lenkų kalba ir parašė monografiją „Visuotinė ornitologija“.

Konstantinas Tyzenhauzas nupiešė
mažiausius pasaulio paukščius – kolibrius.
Dydžiu jie prilygsta bitėms

Daugelio paukščių, kuriuos aprašė ir piešė Konstantinas Tyzenhauzas, jau nėra, jie išnykę.

Jei susidomėjote, plačiau skaitykite elektroninėje svetainėje www.raudonajiknyga.lt

Rokiškio dvaro oranžerija XX a. pradžioje

Šalia oranžerijos šiltnamiuose buvo auginami įvairūs augalai

Prie šiltnamio Rokiškio dvaro daržininkas
Aleksandras Jonas Macijauskas. XX a. 3 deš.

Augalai, auginti Rokiškio dvaro parke, šiltnamiuose, botanikos sode, daigynėliuose 1825 m. :

Bananai, ananasai, apelsinmedžiai, citrinmedžiai, laurai, granatai, figmedžiai, persikai, vynuogės, abrikosai, vyšnios, slyvos, 263 obelys, 29 kriaušės, alyvos, oleandrai, rododendrai, magnolijos, akacijos, kiparisai, rožės, jazminai, nasturtos, vilkdalgiai, pelargonijos, zinijos, amariliai, gvazdikai, žibutės, raugerškiai, narcizai...

7 užduotis

Kokius augalus iš čia paminėtų jūs auginate kambaryje ar sode?

Edukacinė programa „Rokiškio grafystė. Kas tai?“

Rokiškio grafystės žemėlapis. 1848 m. Braižė Mykolas Skinderis

Mieli mokiniai, mes su jumis leisimės į kelionę po Rokiškio grafystę. Jums turbūt kyla klausimas: kas tai yra grafystė? Grafystės egzistavo XVI – XVIII a. Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje. Tai buvo Lietuvos didikų, turinčių grafo titulą, stambi žemės valda su feodališkai priklausomais žmonėmis. Pagal 1825 m. Rokiškio grafystės dvarų apyrašų duomenis, Rokiškio grafystei priklausė ~46 788 ha žemės, 111 kaimų, 68 viensėdijos, 3 miesteliai (Rokiškis, Kamajai, Aknystė). Kaip atrodė Rokiškio grafystė, jūs galite pamatyti mano brolio Konstantino Tyzenhauzo užsakymu 1848 m. nubraižytame žemėlapyje. Žemėlapis apima žemes nuo Kamajų iki Aknystės. Jame pažymėtas kiekvienas upelis, ežeras, pelkė, svarbiausieji pastatai, miškai, keliai. Daugelis vietovių pavadinimų išliko nepakitę iki šių dienų.

Pravažiuojame Litviniškio palivarką. Pagal 1825 m. Rokiškio grafystės dvarų apyrašų duomenis, Litviniškio palivarkui priklausė ~2310 ha žemės, 8 kaimai, 6 viensėdijos, po 1 karčiamą kaimuose ir viensėdijose. Nuo XX a. 3 dešimtmečio ši vietovė vadinasi Sėlynė.

8 užduotis

Kas pasiūlė pakeisti Litviniškio palivarko pavadinimą?

Litviniškio palivarkas ribojasi su Skrebiškio palivarku. Pagal 1825 m. Rokiškio grafystės dvarų apyrašų duomenis, Skrebiškio palivarkui priklausė ~3192 ha žemės, 8 kaimai, 4 viensėdijos, 4 karčiamos kaimuose.

Skrebiškio palivarko valdytojai
Julija ir Jonas Antiniai. XX a. pr.
Nuotrauka iš asmeninio
Lilijos Vilpišauskienės albumo

Konstantino Tyzenhauzo piešinys. Skrebiškio palivarko sausinimo darbai.
Iš nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondų

Skrebiškio palivarko gyvenamojo namo griuvėsiai. XX a. 7 deš.
Nuotrauka iš asmeninio Lilijos Vilpišauskienės albumo

Rokiškio grafystei priklausė Kamajų miestelis, po 1800 m. atitekęs mano tėvui Ignotui Tyzenhauzui. Pagal 1868 m. Kamajų miestelio detalaus aprašymo duomenis (tada Kamajai priklausė mano brolio sūnui grafui Reinoldui Tyzenhauzui), čia buvo 385 gyventojai, iš kurių pagal religiją buvo 233 judėjai, 139 katalikai, 8 stačiatikiai ir 5 evangelikai liuteronai, pagal socialinę padėtį – 218 miestelėnų, 129 valstiečiai, 15 pirklių, 13 dvarininkų, 2 dvasininkai, 3 atitarnavę kareiviai, pagal verslus – 17 žemdirbių, 65 prekybininkai, 40 amatininkų, 163 – besivertusių kita veikla. Nuolatinių gyventojų buvo 350, laikinų – 35. Miestelis užėmė 13 dešimtinių, jame buvo 128 pastatai (6 mūriniai). Veikė 13 krautuvių, 2 užvažiuojamieji namai, 2 vyno rūšiai, 6 smuklės, 3 verslovės. Turgus rinkosi trečiadieniais.

Kamajai apie 1930 m.

9 užduotis

Sužinokite apie Kamajų gyventojų dabartinę padėtį.

Dėmesio verta Salų dvaro sodyba. Parke buvo įrengtas teatras, kuriame vaidino aktoriai net iš Prancūzijos. Mano brolio Konstantino sūnaus Reinoldo Tyzenhauzo valdymo laikais dvaras išgyveno savo aukso amžių – čia būdavo rengiamos geriausios puotos visoje Kauno gubernijoje, jose dalyvaudavo to meto aukštuomenė. Mirus Reinoldui, dvarą paveldėjo mano brolio Konstantino dukra Marija Tyzenhauzaitė su savo vyru Aleksandru Pšezdzieckiu. Naujieji šeimininkai gyveno tiktai Pastovyse arba Rokiškyje, tad Salas išnuomodavo kitiems šeimininkams. Taip baigėsi Salų dvaro klestėjimo laikai.

Salų bažnyčia 1994 m.

10 užduotis

Kieno lėšomis pastatyta Salų bažnyčia?

Mieli moksleiviai ir mokytojai, štai ir baigėme kelionę po praeitį. Tikiuosi, kad Jums buvo įdomu. Linkiu ir toliau domėtis savo krašto istorija ir prisiminti šį Cicerono posakį: „Historiam nescire hoc est semper puerum esse“ (Istorijos nežinoti – būti vaiku).

Pagarbiai Sofija Tyzenhauzaitė Šuazel-Gufje

10. Marijos Tyzenhauzaitės-Pšezdzieckienės (1827-1890) iššomis

8. Mokytojas Leonas Griģionis (1905-1950)

6.1 Kurtinys; 6.7 Strazdas; 6.10 Varna; 6.11 Kėkštas; 6.14 Genys; 6.17 Geltonoji
 kielė; 6.19 Piliakasis garnys; 6.24 Griģzė; 6.25 Volungė

5.1 Baltyji tuopa; 5.2 Kalninė guoba; 5.3 Kalninis serbentasis; 5.4 Mažalapė liepa; 5.5
 Paprastasis ažuolas; 5.6 Paprastasis gliuosnis; 5.7 Paprastasis klevas; 5.8 Uostalapis
 klevas.

3.1 Salose, Rokiskio r.; 3.2 Onuskijė, Rokiskio r.; 3.3 Panemunijė, Rokiskio r.; 3.4
 Kraštuse, Rokiskio r.

1. 1801 – tai rūmų pastatymo data, o IT – Ignoto Tyzenhauzo inicialai.

ATSAKYMAI